

VEJEN TIL OLIVEN- TRÆS- KOALI- TIONEN

Fornyelsen af den italienske venstrefløj

Af Paolo Boriono

Set fra Danmark forekommer italiensk politik ofte meget uoverskuelig med skiftende koalitioner og regeringer. Artiklen beretter om fornyelsen af den italienske venstrefløj i 1980'erne og 1990'erne.

Der er to særtræk, som historisk set karakteriserer Italiens politiske system.

Det første er, at italienske demokratiske institutioner før 1996 aldrig har været i stand til at forny sig gennem en praksis, hvor regeringsmagten har skiftet mellem alternative partier. De liberale eliter mellem 19. og 20. århundrede (som samledes omkring Højre- og Venstretendensen) dannede aldrig institutionaliserede og klart alternative partier med alternative sociale baggrunde og politikker. Man må ikke undervurdere Venstres (efter 1876) og især Antonio Giolittis (1842-1928) mange kabineters moderniserende effekter:¹ lovpligtig folkeskoleundervisning, gradvis men mærkbar udbredelse af stemmeretten og, efter en mere reaktionær periode kendetegnet ved hyppige og meget blodige optøjer mellem hæren og arbejdere i slutningen af det 19. århundrede, tillige den definitive legalisering af fagbevægelsens og socialistpartiets voksende rolle (socialistpartiet, PSI, bliver grundlagt i 1892). Disse forholdsvis progressive kabinetter samlede sig dog ikke omkring et klart parlamentarisk flertal, eller et klart identificerbart parti i stil med PSI, men omkring Giolittis stærke og til dels også "korrumperende" personlighed. Et parlamentarisk flertal skabtes i denne periode ved at sikre at regeringstro kandidater, især i syditaliens valgkredse, blev valgt takket være en ofte "klientilistisk" anvendelse af statsbudgettet og lignende. Forskellige dele af oppositionen blev på skift "absorberet" i dette flertal: mekanismen var baseret på en hegemonisk strategi, hvori norditaliens industrialisering voksede på baggrund af protektionistiske politikker og ved, at agrarsamfundet i syditalien næsten udelukkende anses som et marked for norditalienske produkter. Det drejer sig derfor om en mærkbar og dog forsigtig modernisering, som for langt det meste ikke ændrede på de herskende klasseinteresser. Et egentligt regeringskifte skete først med Mussolinis første kabinet (1922), derefter igen med fascismens fald (1943), og med efterkrigstidens politiske sy-

stems sammenbrud i begyndelsen af 1990-erne, hvor Kristelig Demokraterne (det længe regerende parti DC), Kommunisterne (PCI), Socialisterne (PSI og PSDI) og den nyfascistiske højrefløj (MSI) på samme tid enten forsvandt eller gennemgik dybe forvandlinger til nye partier/ bevægelser.²

På grund af mangel på gangbare alternativer har italiensk politik været præget af "forvandling via sammenbrud". Demokratiets rod-fæstelse samt landets ganske gennemgribende modernisering og økonomisk udvikling under den kolde krig har imidlertid i det kronologisk sidste sammenbrudstilfælde muliggjort en mere utraumatisk håndtering af krisen end tidligere.

Det andet særtræk er, at på den italienske venstrefløj har eksplicite reformistiske tendenser indtil fornyligt aldrig spillet nogen væsentlig rolle. Det har både som årsag og konsekvens haft mangelen på et socialistisk regeringsalternativ. Efter al sandsynlighed ville anderledes ideologisk prægede venstrefløjspartier kunne have banet vejen for en socialistisk regering uden at forårsage traumatiske brud på det konstitutionelle eller på det internationale niveau. Man kan til gengæld spørge, hvorvidt et anderledes åbent politisk system, samt en mere dynamisk kapitalisme og liberal tradition kunnet have fremskyndet en sådan reformistisk udvikling? Hvorom alting er, har radikalismen i flere former og på flere måder længe præget de italienske socialistiske organisationer. Fænomenet har dybtgående historiske og idehistoriske rødder:

A) en vis jakobinsk/revolutionær tradition som stammede fra Frankrig (Blanc, Blanqui, kommunarderne fra 1871), gjorde sig gældende i de mere progressive, antikatske bevægelser og personligheder (La giovine Italia, Mazzini, Garibaldi, Pisacane), der bidrog til landets samling mellem 1830 og 1870. For dem var "revolutionen" groft sagt begyndelsen på en demokratisk/solidarisk fornyelse af samfundet. Italiens forening, omend positiv i sig selv, skulle ifølge disse skikkelser nemlig ikke kun forblive en forening af nationen,

men også bruges som en chance for dybere samfundsmæssig fornyelse. Nyere versioner af denne tolkning kan man også finde blandt nogle eks-partisaner i årene umiddelbart efter 1945, eller i stadig mere mytisk form i "ungdomsoprøret" omkring 1968.

B) En anarkosyndikalistisk tradition, ligeledes stammende fra Frankrig (hovedsageligt G. Sorel, men også Proudhon), for hvilken fagbevægelsen grundlæggende er en slags "revolutionær gymnastik" mens arbejderklassen venter på den endelige generalstrejke, der skulle vælte de borgerlige institutioner.³ Det drejer sig om et irrationalistisk syn på fagbevægelsen og socialismen, som var meget fjern fra den historisk-materialistiske evolutionisme man finder hos andre socialistiske personligheder som Antonio Labriola, Turati osv.⁴

C) Indtil cirka 1945-50 en relativ stor – omend uddøende – tiloversbleven preindustriel klasse af daglejere, både på den sydlige Polette og i Syditalien (især Apulien), som organiseres af den mægtige fagforening Federbraccianti. Denne organisation bar i sig en radikalisme, som trods al marxistisk indflydelse og fornyelse havde rødder i den fattige landbefolknings historiske svajen mellem oprør og undertrykkelse.⁵

Perioden efter første verdenskrig banede i kraft af krigens statsstyrede økonomiske erfaringer og behovet for en mere efterspørgselsorienteret politik efter krisen i 1929, i hele Europa vejen for venstreorienterede regeringer⁶ og udviklingen af en konkret reformistisk praksis. Den italienske venstrefløj var på grund af det fascistiske diktatur ikke i stand til at indhente lignende regeringserfaringer. Antifascismens og modstandsbevægelsens periode svækkede tillige socialisternes stilling i det italienske samfund til fordel for kommunisterne, som knyttedes til Sovjetunionens prestige i kampen mod fascisterne og blev begunstiget af Stalins konkrete hjælp.

Partisystemets styrke og dets krise

Efterkrigstidens nye internationale forhold repræsenterede tillige en hindring for, at den overvejende kommunistiske venstrefløj kunne udgøre et realistisk regeringsalternativ.⁷ Den republikanske forfatnings progressive og avancerede karakter, kommunisternes politiske og kvasireformistiske realitetssans, fagbevægelsens styrke og socialisternes åbenhed og bevægelighed gjorde dog Italien til et relativt rodfæstet demokratisk samfund. I kraft af disse elementer, og i kraft af, at DC ikke entydigt kan betegnes som et konservativt parti, lykkedes det – mange problemer til trods – for Italien at sækularisere og modernisere sig. Ikke mindst var det bemærkelsesværdigt, at indtil 1974 var Italien det eneste demokrati i Middelhavsregionen.

Opretholdelsen af myten om Stalin og Sovjetunionen – den største modsætning i kommunisternes ellers demokratiske (Gramsci'ske) praksis – kan forklares på flere måder. Forbindelsen med Sovjetunionen sikrede finansieringen indtil midten af 1980'erne, og den var samtidigt en måde hvorpå, den gamle sydeuropæiske tendens til venstrefløjradikalisme kunne disciplineres og "eksternaliseres" (det vil sige refereres til en myte og til et sted, Sovjetunionen eller lignende, som i realiteten på grund af afstanden og den kolde krigs magtfordeling ikke direkte spillede en rolle i de rent interne politiske anliggender).⁸ Radikalismen vænnede sig således gradvis til demokratiet ("konstitutionel radikalisme" som Robert Putnam har defineret den). Forbindelsen til Moskva blev på grund af den kolde krig aldrig forpligtende for partiets daglige oppositionspraksis i Parlamentet eller for partiets effektive regeringspraksis i de berømte røde områder (Emilia Romagna, Toscana, Umbria, samt store dele af Marche og Norditalien).⁹

På trods af sin "evige" opposition lykkedes det altså PCI at opretholde sin status som Italiens potentielle alternativ, med en moralsk prestige som netop havde baggrund i, at kommunisterne ikke besmittedes af "trasformis-

mo-traditionen". Denne praksis indebar, at det regerende midterparti aldrig forlod magten, men skiftevis (eller progressivt) inddrog andre mindre parlamentariske kræfter i regeringen. Kommunisternes styrke lå groft sagt i deres statiske oppositionelle, men socialt og for demokratiets udvikling vigtige rolle. Socialisterne repræsenterede derimod åbenheden, husede mere "kreative" og til tider kætterske tendenser (alt fra reformismen til eksotiske Rosa Luxemburg-beundrere),¹⁰ og det lykkedes dem til at gennemføre enkelte reformer takket være deres dobbelte rolle, dels som deltagere i centrum-venstre regeringsalliancerne med DC (efter 1962), dels som del i de sociale og lokale alliancer med PCI (f.eks. i de røde områder eller i landets største fagorganisation CGIL).

1970'erne, hvor PCI opnåede for et kommunistisk parti i vesten hidtil og siden uhørte resultater (34% af stemmerne i parlamentvalget i 1976, mens venstrefløjten i alt, PSI og andre indberegnede, fik over 45% af stemmerne) indikerede netop, at landet var parat til et mærkbart skifte. Det ville dog kræve, at PCI netop ikke var kommunistisk, eller i det mindste, at partiet accepterede et socialistisk-socialdemokratisk lederskab, på samme måde som det i perioden var tilfældet i Frankrig med Mitterand og "Union de la Gauche".

Det italienske samfund fornyede sig imidlertid gennem andre kanaler end et klassisk regeringskifte. Mellem 1968 og 1981 lykkedes det blandt mange andre ting at opnå:

Den såkaldte "arbejdernes forfatning" (Lo statuto dei lavoratori, 1970) et arbejdsmarkedets lovkompleks som hører til verdens mest avancerede; loven om fri skilsmisse (1971), som en folkeafstemning i 1974 bekræftede med 60% af stemmerne; indførelsen af et offentligt, universalistisk og skattefinansieret sundhedsvæsen (1978); lov om fri og gratis abort (1978), som en folkeafstemning i 1981 bekræftede med knap 70% af stemmerne.

Denne store fornyelsesbølge mundede imidlertid ikke ud i et regeringskifte. PSI indledte derfor, efter utallige ustabile koalitionsrege-

I marts 2002 var flere millioner på gaden i Rom, dels i protest mod Berlusconi-regeringen, dels for at markere deres utilfredshed med en arbejdsmarkedsreform, der skal gøre det lettere for arbejdsgiverne at komme af med de ansatte. Arbejderne i Italien har traditionelt haft ret trygge forhold på de større virksomheder – på billedet ses kantinen på en af de store klassiske industriarbejdspladser, FIAT i Torino tilbage i 1978. Da billedet blev taget brystede man sig af at kunne tilbyde billige måltider, sociale foranstaltninger, lægehjælp og lempelige aftrædelsesordninger for sine ansatte.

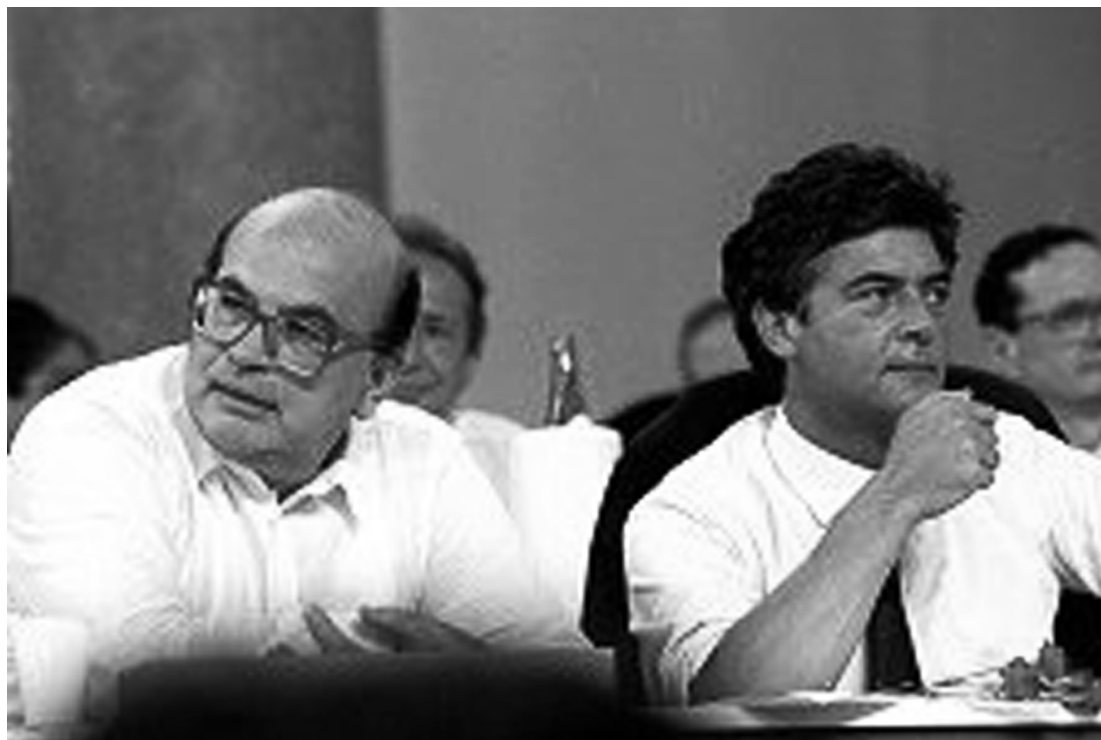

ringer med DC, en ny strategi som gik ud på at fremskynde kommunisternes demokratiske udvikling som forudsætning for, at venstre-fløjen i sin helhed kunne udgøre et i vestblokken gangbart og brugbart regeringsalternativ. Denne strategi blev fulgt både på det politiske-parlamentariske niveau (socialisterne erklærede på deres partikongres i 1976, at de aldrig mere ville indgå i en koalition med DC uden en eller anden form for kommunistisk deltagelse),¹¹ og på det politisk-teoretiske niveau (især med tidskriftet "Mondoperaio" mellem 1973 og 1984).¹² Denne politisk-teoretiske strategi krævede af kommunisterne en modernisering på så godt som samtlige felter: forholdet til østblokken, statsteorien, forholdet til det europæiske socialdemokrati osv. For første gang lykkedes det således socialisterne at erobre en grad af intellektuel hegemoni på venstre-fløjen. En kulturel offensiv som i dag af enhver betydningsfuld postkommunistisk intellektuel bliver anset som grundlaget for venstre-fløjens senere udvikling.¹³

PCIs svar blev imidlertid det såkaldte "historiske kompromis", en strategi som argumenterede, at terrorismen og den økonomiske krise nødvendiggjorde et samarbejde mellem landet to største partier (netop PCI og DC). Det drejede sig fra kommunisternes side ikke om en "enten/eller", men snarere om en "både/og"-strategi. PCI meddelte på denne måde, at partiet ikke ville være "enten kommunistisk eller socialdemokratisk", men "både demokratisk, NATO-tro, og kommunistisk". Teoretisk set hvilede det historiske kompromis ikke på nogen genkendelig reformistisk teori, men mindede besynderligt nok om den katolsk-kommunistiske Franco Rodanos foruroligende antimoderne filosofi.¹⁴

Denne kommunistiske strategi fik en række virkninger:

A) DC fik bekræftet sin centrale placering, da selv PCI synes at erkende, at i Italien var intet regeringsflertal muligt uden kristelige demokraterne.

Bettino Craxi (1934-2000). Leder af det italienske socialdemokrati PSI og Italiens første socialistiske regeringsleder 1983-1987.

B) USA så denne udvikling mere som en "bro mod det ukendte" end som en beroligende afspænding af situationen.¹⁵

C) Det blev nemt for den nye socialistiske partisekretær Craxi at bevise, at kommunisterne ikke havde intentioner om at samarbejde. Efter at PSIs ovennævnte strategi fra 1976 slog fejl, blev (både af interne og internationale årsager) en ny udgave af centrum-venstre koalition (en alliance mellem DC, PSI og andre mindre partier) den eneste mulige løsning.

1980erne blev således et politisk (dog ikke økonomisk) stagnerende årti, hvor det politiske system, efter i mere end tredive år at have sikret en forbavsende social og økonomisk fremgang, ikke længere evnede at indføre de institutionelle og politiske ændringer landet efterhånden havde brug for. Systemet blev i stadig højere grad selvrefererende. Bureaukratisk ineffektivitet, ulovlig finansiering af partierne, en meget kraftig, men skæv og statsunderskudsrevet økonomisk fremgang, endte med at udløse en reaktion fra samfundets og domstolens side. Det førte den såkaldte første republik til sit sammenbrud i begyndelsen af 1990'erne. Dette havde sin baggrund i, at den politiske sfæres prestige var aftagende, fordi de tre største historiske partier allerede efter terrorismens nederlag (begyndelsen af firserne) havde vist at have udspillet deres rolle. PCIs funktion som den aktør, der påtog sig at integrere venstrefløjsradikalismen i konstitutionens balance var blevet unødvendig fordi denne radikalisme ikke længere eksisterede, og fordi demokratiet efterhånden og efter mange prøvelser var stærkt og rodfæstet nok.¹⁶ PSI mistede sin funktion som systemets dynamiske element, og blev under Craxis ledelse mere og mere opfattet som systemets faste bastion, dvs som endnu en bekræftelse på, at det politiske centrum endnu en gang havde været i stand til at opsluge sine allieredes oprindelige identitet.

DCs rolle som balancepunktet mellem landets fornyende og landets konservative kræfter¹⁷ syntes ligeledes på grund af Italiens nye

samfundsmæssige udviklingsstadium at være udspillet. Selv USA, Italiens vigtigste allierede under den kolde krig, havde alt andet end entusiastisk og kun i mangel af bedre accepteret denne form for kompromis mellem kontinuitet og fornyelse.¹⁸ I den nye internationalt afspændte situation (og af hensyn til den indre udvikling i NATO og EU) var der nu plads til og ønske om et mere ambitiøst og handlende Italien. Landets efterhånden udviklede økonomi, især i nord, havde ligeledes brug for mere internationalt duelige institutioner.

Men følgende landets historiske tradition indtraf sammenbruddet inden reformerne kunne nå at slå igennem i et samfund under stærk forvandling. Historien består imidlertid både af kontinuitet og brud: da Italien i begyndelsen af 1990'erne var blevet en liberaldemokratisk udviklet stat udløste dette sammenbrud ikke diktatur, et statskup eller en borgerkrig som tilfældet havde været i 1922 og i 1943, men "kun" en konstitutionel krise.

Venstrefløjen i halvfemsernes uendelige overgang

Konsekvenserne af denne krise, som blev udløst af de store politiske skandaler og af Berlinmurens fald, blev flere:

DC mistede både stemmer (til fordel for Lega Nord) og funktion som det politiske systems hjørnesten og splittedes i flere mindre partier. PSI undergik en tilsvarende men mere drastisk skæbne, mens PCI i begyndelsen af årtiet endnu var i gang med at debattere og definere sin overgang til et ikke-kommunistisk progressivt parti.

I sin helhed var skandalerne en virkning af og et bevis på, at "den politiske sfære" ikke var i stand til "at reformere sig selv", hvilket resulterede i et dramatisk (og dobbelt, både etisk og funktionsmæssigt) prestigetab, som gavnede de "nye" aktører: Lega Nord; en dømmende magt med stigende tendens til at påvirke den politiske debat; en kampagne imod "partiet" som politisk organisationsform (knyttet til krav om reformer af valgsystemet

via folkeafstemninger, som bekræftede/postulerede det repræsentative demokratis afmagt/undergang).

Der skal ikke benægtes, at en reform af det italienske valgsystem mod et flertalsvalgssystem, som den blev indført i 1993, længe havde været en nødvendighed. Det skulle øge vælgernes direkte indflydelse, og samtidigt også føre til dannelsen af stabile regeringer.

I den politiske krisesituation, den blev gennemført under, kunne reformen dog ikke undgå at have visse bivirkninger, deriblandt svækkelsen af partiernes mæglende, parlamentariske og konstitutionelle funktion. Alt det, som ikke syntes at have karakter af partipolitik, blev mellem 1991 og 1995 begunstiget af den nye situation, og det blev en gængs opfattelse, både på venstre- og højrefløjen, at fornyelsen kun kunne komme fra andre aktører end de gamle politiske partier. I denne henseende var det intet under, at Berlusconi og hans hastigt sammensatte koalition (Forza Italia, højreorienterede kristelig demokrater, Lega Nord og postfascisterne fra Alleanza Nazionale) vandt valget i marts 1994.

I det ovenstående finder man flere grunde til, at venstrefløjen i 1994 missede sin chance for at erstatte de gamle DC-PSI koalition fra firserne. Men en egentlig forklaring kan man kun finde ved at medtænke, hvorledes PCIs forvandling efter (*efter, ikke inden*) østblok-kens sammenbrud fandt sted.¹⁹ Forsinkelsen i forvandlingen til et ikke-kommunistisk parti kan forklares med kommunisternes frygt for, at et andet og mere venstreorienteret parti på venstrefløjen ville blive grundlagt. Den gamle socialistiske leder De Martino fortæller, at da den kommunistiske formand Berlinguer i 1976 i et interview til avisen "la Repubblica" erklærede, at kommunisterne nu "føjte sig mere sikre" under NATOs beskyttelse, blev det endelige skridt mod reformismen ikke taget, fordi Berlinguer frygtede, at Sovjet omgående ville finansiere grundlæggelsen af et nyt kommunistparti. Det var en pris for fornyelse, som PCI ikke ville betale.²⁰

Det var hovedsageligt af denne årsag, PCI i 1970'erne valgte det historiske kompromis og

ikke en definitiv forvandling efter socialdemokratisk forbillede. Det var ligeledes af den grund, at det blev nødvendigt at vente til kommunismens totale sammenbrud, før partiformand Achille Occhetto i 1989 officielt erklærede, at tiden var kommet for at foretage en navneændring. Denne gang kunne grundlæggelsen af et nyt og mindre kommunistisk parti til venstre for de postkommunistiske venstredemokrater (PDS) ikke undgås. Men selvom kommunisterne gennem 1980'erne var rykket det europæiske socialdemokrati (især det tyske SPD) betydeligt nærmere, skulle dette traumatiske brud med traditionen og historien i så høj grad som muligt lettes ved, at PCIs og den italienske venstrefløjs "særegenhed" i forhold til europæisk socialdemokrati blev opretholdt med nye midler. Det nye partis forbillede blev således aldrig eksplicit socialdemokratiet (trods optagelsen i Den Socialistiske Internationale fandt sted i begyndelsen af 1990'erne) men en ikke nærmere specificeret "venstreorienteret demokratisk" masseorganisation med rødder i arbejderbevægelsen og i midtitaliens røde regioner. Årsagen til dette var, at mange af PCI's medlemmer ikke vurderede, at PCIs måde at færdes i et avanceret demokrati var underlegen i forhold til den socialdemokratiske. Den italienske kommunisme og det europæiske socialdemokratis tradition skulle efter denne opfattelse groft sagt begge reformeres for at nå frem til en ny syntese. I mellemtiden var det derfor mere end rigelig forandring, at partiet kom til at hedde "Venstrefløjens demokratiske parti" (Partito Democratico della Sinistra, og senere Democratici di Sinistra).

Udover denne bundethed til historien må man også tage i betragtning, at partiets formand Craxi mellem 1976 og 1992 var kommunisternes ærkefjende. Det var således også rent emotionelt mere besværligt at tilegne sig de reformistiske træk, som Craxi i en årrække havde stillet som forudsætning for, at socialisterne forlod regeringen med DC til fordel for en rød alliance. Det hjalp heller ikke, at PSI under Craxis ledelse på grund af korruption og sit brud med mange af de gamle socialistis-

ke værdier, havde mistet en stor del af den etiske prestige, partiet havde nydt. Craxis formåninger, omend i og for sig rigtige, led sluttelig af mangel på intellektuel prestige (Craxis mistænksomme attitude mod de intellektuelle skulle vise sig at være en stor svaghed),²¹ og kunne således nemt blive forbundet med den socialistiske formands rent taktiske hensigter.

De store skandaler som førte "den første" republik til sit endeligt, og som forårsagede DCs dødelige krise og PSIs forsvinden skabte en forventning om, at PDS sammen med det nye kommunistiske parti (Rifondazione comunista), De Grønne, og et par små "etiske" partier²² kunne vinde det næste valg og regere landet sin temmeligt uklare og ufuldendte identitet til trods. At PDS kun meget marginalt blev involveret i anklagemyndighedernes arbejde, og at det nye flertalsvalgssystem i enkeltmandskredse tillod et parlamentarisk flertal med cirka 40% af stemmerne, var med til at forstærke disse forventninger om en nem sejr. Som Gramsciiustitutts vicedirektør, historikeren Roberto Gualtieri har påpeget,²³ at denne strategi var i forlængelse af den retning, PCI havde valgt at slå ind på i begyndelsen af 1980'erne,²⁴ da det viste sig, at det historiske kompromis ikke længere var brugbart (og ej heller den gamle kvasireformistiske identitet). Da man ikke var villige til at acceptere en fuldstændig socialdemokratisering af PCI, var kun tilbage at karakterisere partiet som systemets eneste etisk acceptable alternativ. En for nem udvej, som af mange grunde ikke virkede. Resultatet blev et nederlag: Venstrefløjskoalitionen "Progressisti" fik kun 34% af stemmerne (sigende nok: samme resultat som PCIs højeste i 1976, hvilket signalerer, at PDS med sit budskab ikke havde appelleret til nye sektorer i det italienske samfund). Berlusconi og hans allierede fik 41% af stemmerne (ikke et imponerende resultat, men nok til at vinde et flertal i Parlamentet). Midterpartiernes (stort set DCs arvinger) koalition fik ca. 20%, hvilket i kraft af det nye valgssystem kun producerede ganske få mandater i Parlamentet.

Tre elementer er i forlængelse af det ovenstående væsentligt at fremhæve:

a) Berlusconi (udover de ovennævnte semantiske og identitetsmæssige fordele han i den givne sammenhæng kunne råde over) forstod ganske simpelt at udnytte, at de moderate og højreorienterede vælgere ikke kunne være forsvundet. Berlusconis tv-kanaler og effektive propaganda fungerede således ikke som et redskab til hjernevaskning, men snarere som et imponerende hurtigt og massivt middel, hvormed gamle konservative vælgere på kun to måneder blev klar over, at det efter DCs sammenbrud, nu kun var den milanesiske "media tychoon", som var i stand til at varetage deres interesser og værdier. PDS' formand Occhetto valgte at fremskynde udskrivelsen af valget, da han vurderede, at det i 1992 valgte parlament var delegitimeret på grund af skandalerne, men nok også fordi han ville undgå, at de moderates og de konservatives lejr kunne nå at organisere sig efter de skandaler, den var blevet ramt af. Det kom han til at betale dyrt for, da Berlusconi i månedsvis havde forberedt sig på denne situation. Gennemførelsen af nye konstitutionelle og politiske regler, som kunne have forebygget, at en mediekonge som Berlusconi blev statsminister, var af Occhetto blevet nedprioriteret til fordel for en hurtig sejr.

b) Venstrefløjskoalitionen gjorde intet mærkbart forsøg på at tilnærme sig PSIs gamle vælgere. De såkaldte "progressives" overvejende etiske og anti-Berlusconi profil medførte, at kun Craxis skavanker blev fremhævet, mens erkendelsen af, at PSIs reformistiske arv nu også udgjorde postkommunisternes nye horisont, dårligt kom op til overfladen. Som vi vil se nedenfor, kunne dette forklares med PDS' ubestemte identitet, som affødte en tendens til at anvende modargumenter (fx imod Berlusconi eller Craxi) hyppigere end argumenter for (programmerne, venstrefløjs nye profil osv). I kraft af at Berlusconi objektivt set er et meget synligt problem, og er meget god til at forvandle ethvert valg til en afstemning om ham selv, efterlader det kun meget lidt plads til at definere venstrefløjs forargumenter og dermed til at udnytte en kvalita-

tiv fordel i forhold til højre for så vidt angår politisk lederskab eller programmatisk budskaber.

c) "Den progressive" koalitions nederlag i 1994 forårsagedes også af en meget overfladisk vurdering af DCs ideologiske og sociologiske sammensætning. DC var, netop som PSI, hverken en røverbande eller et reaktionært parti. Men et ikke gennemgående konservativt parti der takket være katolicismen fik tillid fra mange ellers reaktionære vælgere, og brugte disse stemmer til at samarbejde med mere fremskridtsvenlige kattelikker samt med liberale og socialistiske partier.²⁵ Denne reaktionære og konservative del af DCs stemmer havde Berlusconi med det samme trukket til sig. Men blandt resten af DCs gamle vælgere og lederskab var mange repræsentanter for en antifascistisk og konstitutionel tradition, som var mistænksomt eller direkte fjendtligt indstillet overfor Lega Nord, Berlusconi og deres postfascistiske allierede. En anderledes vurdering af dette element skulle blive venstrefløjens fremtid og Oliventræskoalitionens nye udgangspunkt.

D'Alemas formandskab og Oliventræetskoalitionens store sejr

Italiens bevægelse mod et nyt politisk system kom i perioden mellem efteråret 1994 og foråret 1996 i sin måske mest hektiske periode. Valgnederlaget i 1994 medførte, at Occhetto som partiformand (PDS) blev udskiftet med Massimo D'Alema. Få måneder efter gik Berlusconi-regeringen af på grund af dels intern splittelse (Lega Nord forlod regeringen efter nye anklager fra dommerne i Milano mod Berlusconi og hans nærmeste medarbejdere), dels på grund af de store demonstrationer mod pensionsreformen i efteråret 1994.

Præsident Scalfaro styrede regeringskrisen i retning af en ny regering med Berlusconis tidligere skatteminister Dini som ministerpræsident.²⁶ Regeringen var nærmest et forretningsministerium med meget konkrete og begræn-

sede opgaver (blandt andet et nyt valgsystem, en ny pensionsreform i overensstemmelse med fagbevægelsen, en finanslov som mindskede statsbudgettets underskud), og skulle bane vej for udskrivning af et nyt valg, så snart opgaverne var løst.

I mellemtiden arbejdede D'Alema for en udvidelse af venstrealliancen med dele af Partito Popolare (Folkepartiet), den mere progressive del af DCs arvinger. Alliancen bar med det samme frugt ved regionalvalget foråret 1995, der blev en sejr for den nye centrum-venstre koalition. Kristelig Demokraten Romano Prodi, den gang en internationalt anerkendt professor i økonomi, blev udpeget til koalitionsens ministerpræsidentskandidat.

Koalitionen var en alliance bestående af partier (PDS, De grønne, Folkepartiet, Socialister osv), men den fik samtidigt også karakter som uafhængig af partierne, idet koalitions lokale støtter kunne blive medlemmer af (eller aktive til fordel for) Oliventræs-koalition som sådan, uden nødvendigvis at være medlemmer af et af dens partier. Navnet fik koalitionen fra, at oliventræet er et stærkt symbolsk element af Italiens kultur: det minder om landets jordbundne og ydmyge arbejdsomhed, men samtidigt om et produkt, olivenolie, som både er en eksportsucces og en typisk ingrediens af landets (for italienerne "uigendrivelige") gastronomiske overlegenhed. Oliventræet er desuden et symbol på fred, økologi, og i århundreder sikker, mærkbar men rolig vækst: en slags syntese af Italiens bedste kvaliteter, som selv Posletten og de subalpiske regioner, hvis landbrug og madkultur baserer sig på andre og mindst lige så succesrige elementer, kunne identificere sig selv i.

Efter den første Berlusconi-regerings korte og forvirrede liv var det let for Oliventræs-koalition og dens ledere at fremtræde som et nyt, ansvarligt og internationalt velanset element i italiensk politik. Koalitionens politiske og tekniske kyndighed fremstod som garanti for, at deltagelsen i Euroen efter den monetære krise i 1992 og fuldendelsen af de konstitutionelle og økonomiske reformer kunne sikres under en regering ledet af Romano Prodi.

Oliventræs-koalitionen forsøgte fortsat at udvikle en ny model for folkelig demokratisk deltagelse (i skarp modsætning til Berlusconi's neoliberalistiske/populistiske lederskab) samtidigt med, at aktører knyttet til det gamle demokratiske system (partierne, katolske bevægelser, fagbevægelsen, venstrefløjens masseorganisationer) udgjorde dens bagland. I de enkelte valgkredse deltog partiernes og Oliventræets repræsentanter og medlemmer i store møder, hvor koalitionen program blev debatteret, ændringer vedtaget, og valgkampens økonomiske understøttelse (på græsrodsniveau) organiseret.

Selv om man ikke skal overvurdere disse demokratiske aktiviteters betydning for bearbejdelsesprocessen, kan man ikke nægte, at den virkede mere end tilfredsstillende under valgkampen i april 1996. Partierne, især PDS, stillede deres kontorer, lokaler og medlemmernes lokalkendskab i valgkredsen til rådighed. Borgere, som ikke havde lyst til at arbejde i partipolitiske organisationer, fik på denne måde mulighed for at deltage i valgkampen for Oliventræs-koalitionen som sådan. Denne store mobilisering af professionelt/kvasiprofessionelt, men næsten altid frivilligt arbejde, tillod, at valgkampagnen blev ført effektivt, selvom koalitionen økonomiske ressourcer var betydeligt mindre end Berlusconi's.

Oliventræs-koalitionen valgsejr i 1996 (med 44% af stemmerne, hvoraf 7% tilhørte neokommunisterne, med selvstændigt flertal i deputeretkammeret og et flertal afhængig af Rifondazione comunista i senatet) skyldtes dog først og fremmest et fremragende diplomatisk arbejde fra D'Alema's og Prodis side. Alliancen bestod af alt fra dele af Berlusconi's regering fra 1994 (eksministre som Lamberto Dini og Giorgio Rebuffa), traditionelle partier som det katolske Folkepartiet og PDS, kræfter fra både katolske (CISL) og de socialistiske (CGIL og UIL) fagorganisationer. De Grønne. Rifondazione comunista var derimod ikke en fast del af dette flertal, men indgik en aftale med Oliventræet som gik ud på, at i visse røde valgkredse ville sidstnævnte undlade at opstille kandidater, mens neokommunisterne gjorde

det samme i mere moderate områder. Højrefløjen kunne derimod ikke enes, og det norditalienske parti Lega Nord og resten af Berlusconi's koalition fra 1994 gjorde intet forsøg på at træffe en lignende aftale. Det betød, at i mange enkeltmandsvalgkredse i Veneto og Lombardiet vandt Oliventræs-koalitionen kandidater med bare omkring 30% af stemmerne, mens Lega Nord og Berlusconi's koalition tilsammen fik omkring 50% af stemmerne, men tabte mandatet, da de ikke stillede op med fælles kandidater.

Venstrefløjen vandt således for første gang et parlamentsvalg, og deltog for første gang samlet i en regering. Regeringen håndterede mere end tilfredsstillende Italiens i 1996 langt fra sikre deltagelse i Euroen, samt en række effektiviseringsreformer af det offentlige bureaukrati, modernisering af det statslige undervisningssystem m.v.²⁷

Samtidig begyndte D'Alema, som forblev formand for PDS uden personligt at deltage i Prodis regering, sit arbejde for en fornyelse af det politiske system og for en fortsat transformation af partiet i retning af et socialdemokratisk parti. Der blev nedsat et særligt parlamentarisk fornyelsesudvalg med mange af parlamentets mest fremtrædende og sagkyndige personligheder og med D'Alema som formand. Den gamle tradition, hvor Italien blev styret af et midterparti, som efter behov skiftede regeringspartner, stod nu for fald. Processen skulle afsluttes med reformer, som kunne forstærke de nye tendenser. De mest omdiskuterede forslag var fjernelsen af de sidste rester af forholdstalsystemets (de 25% af mandaterne som stadig blev valgt på baggrund af de enkelte partiers procentvise resultat, og ikke i enkeltmandtkredse), en folkevalgt præsident/statsminister, samt spørgsmålet om en reform af enkeltmandskredssystemet efter fransk model (med to valgrunder) eller opretholdelsen af det eksisterende system (én runde efter angelsaksisk model). En del af udvalgets kommissorium var også en reform af regler for forholdet mellem den dømmende magts selvstyrende organer og dens funktioner i forhold til de undersøgende myndigheder, samt for regi-

onernes nye og stadig mere føderalistiske funktioner i forhold til centralstaten.

Forsøget på en fornyelse af de politiske spilleregler mislykkedes imidlertid af især to årsager. For det første anså Prodi dette konstitutionelle udvalg som et redskab for D'Alema og PDS' politiske formål. Prodi frygtede sandsynligvis, at gennemførelsen af omfattende forfatningsmæssige reformer, som ville betyde en fuldendelse af overgangen fra første til anden republik, ville medføre D'Alema og eks-kommunisternes totale legitimering og dermed true Prodis lederskab af både regeringen og koalitionen. For det andet gav udvalget (og dermed Oliventræskoalitionen) Berlusconi tilbud om, at blive accepteret som systemskiftets medgrundlægger, hvis han ville udvise sin samarbejdsvilje vedrørende de nye institutionelle reformer. Dermed ville hans modstandere ikke længere kunne beskrive ham som Italiens sidste og farligste anomali. Tilbuddet indbefattende endvidere, at Berlusconi også underskrev en ny lovgivning om uforeneligheden mellem en post som politisk leder/potentiel statsminister og aktivitet som penge- og me-diefyrste. En anerkendelse som statsmand var sandsynligvis lokkende for Berlusconi, samtidig med at en sådan aftale ville give landets institutionelle systemskifte opbakning fra samtlige fundamentale politiske kræfter, i forlængelse af den fremgangsmåde DC, PCI, PSI og de andre antifascistiske partier havde anvendt i efterkrigstiden. Dette tilbud om anerkendelse var ikke mindst tiltrækkende for Alleanza Nazionale, Berlusconis postfascistiske allierede, hvis konstitutionelle legitimitet var afgørende for deres muligheder for selv en dag at lede en centrum-højre koalition uafhængigt af Berlusconis hegemoni. Tilbuddet ville imidlertid også have bundet Berlusconi mere til en "ren" parlamentarisk-politisk sfære, som han hverken i praksis, kulturelt eller mentalitetsmæssigt havde baggrund i. Han og hans nærmeste rådgivere valgte derfor en mere indirekte, upålidelig og uortodoks form for legitimering, som bestod i at føre en skarpere oppositionsprofil i et forsøg på at vinde valget i 2001 – hvilket som bekendt

lykkedes. Berlusconi valgte på denne måde, hvad der kan betegnes som en demokratisk de facto legitimeringsstrategi frem for en liberal-konstitutionel.

Oliventræ-koalitionens regering kom på denne baggrund ud i en krise, da dens programs to væsentligste mærkesager, Italiens deltagelse i Euroen og systemskiftets fuldendelse, enten allerede var opnået (Euroen) eller forblev uopnåelig (reformerne). I den situation mistede regeringen meget af sin dynamik. Mange af neokommunisterne fra Rifondazione Comunista, som i forvejen fandt deres deltagelse i regeringsflertallet mere og mere problematisk (selv uden egne ministre), så denne mangel på dynamik som en god grund til at stemme imod regeringen i efteråret 1998. Kosovokrigens nærmeste sig var naturligvis også en yderligere og mere konkret grund hertil.

Centrum-venstreregeringernes nye fase

Da Prodis regering mistede sit parlamentariske grundlag stod valget imellem udskrivelsen af et nyt valg eller dannelsen af en ny centrum-venstre regering på basis af en ny parlamentarisk alliance. Denne alliance var mestendels (men ikke helt) baseret på den Oliventræs-koalition, som havde sejret ved valget i april 1996. De mest midtsøgende dele af Berlusconis første koalition (især en lille kristelig demokratisk organisation, UDR), samt de mest "realistiske" medlemmer af Rifondazione Comunista viste sig villige til at deltage i en ny centrum-venstre koalition, der udpegede D'Alema (PDS/venstredemokraternes mest markante skikkelse) som statsminister. Dette valg blev blandt andet truffet på grund af krigen i Balkan mod Milosevic. Italiens geopolitisk centrale rolle i Natoalliancen kunne nemlig ikke tillade, at landet var uden en stabil og pålidelig regering. Krigen åbnede samtidig for, at Italien som del af EU blev tildelt en afgørende position som international aktør i Balkan. Ikke mindst i kraft af den behændige italienske deltagelse i aktiviteterne i forbindelse med krisen i Bosnien og

Kosovo samt genopbygningen af den albanske stat.

Samtidig betød det også mulighed for, at D'Alema kunne blive anerkendt som hele Oliventræs-koalitionens politiske leder. Især da Prodi i 1999 – bl.a. på baggrund af hans regerings gode præstation med opfyldelsen af Euro-kravene – tiltrådte som formand for EU-kommissionen i Bruxelles. Men D'Alemas lederskab og styrkede position var kontroversiel i samtlige dele af alliancen. Konflikten handlede bl.a. om fortolkningen af Oliventræet som koalition. Nogle, især D'Alema, anså koalitionens for en primært politisk alliance mellem progressive partier, som havde ført til en ren politisk-parlamentarisk (ikke kulturel-hegemonisk) sejr i 1996. Denne sejr skulle nu efter D'Alemas opfattelse konsolideres bl. a. ved, at PDS-Venstredemokraterne fuldendte deres socialdemokratisering. Det ville have muliggjort, at de kunne blive et nyt samlingspunkt for gamle socialistiske grupper og vælgere, og, hvad for mange nok var det mest bekymrende, at PDS' leder også kunne blive hele koalitionens leder. Det ville selvsagt have mindsket venstrefløjens afhængighed af en midtsøgende, kristelig demokratisk koalitionsleder. Andre, især Prodi, men også visse fraktioner indenfor PDS-Venstredemokraterne, mente derimod, at valgsejren i 1996 overvejende skyldtes Oliventræs-koalitionens nyhedsværdi, der i sig selv repræsenterede en merværdi i forhold til de partier koalitionens bestod af. At også visse fraktioner fra PDS-Venstredemokraterne delte Prodis overbevisning (bl.a. Roms nuværende borgmester Walter Veltroni) skyldtes paradoksalt nok, at mange eks-PCI medlemmer var vokset op med den overbevisning, at Italiens venstrefløj ikke kunne sammenlignes med de øvrige europæiske erfaringer. For et lille mindretal af eks-PCI-medlemmer var (og er) en forvandling af den Italienske venstrefløj til en slags demokratisk parti efter amerikansk model "kulturelt" mere nærliggende end en udvikling med de europæiske socialdemokratier som forbilled.

D'Alemas regering var af disse og andre

grunde (D'Alemas påståede mangel på kommunikationsevne, hans kommunistiske fortid m.v.) ikke helt overbevisende for en stor del af den koalition, den udsprang af. Denne grundlæggende splittelse inden for centrum-venstre koalitionens førte til, at D'Alema forsøgte at bruge det store regionalvalg i 2000 som en slags "afstemning" om koalitionens lederskab. Således at et godt resultat ved dette valg ville have bekræftet, at koalitionens godt kunne ledes af en socialistisk, omend eks-kommunistisk, person. Men valgets resultat blev ikke så positivt for D'Alema, som mange opinionsmålinger havde indikeret. Nederlaget skyldtes flere ting, bl.a. Berlusconi-koalitionens genvundne selvtillid og handlekraft. Postfascisterne fra Alleanza Nazionale og Berlusconis parti Forza Italia sluttede igen en alliance med det norditalienske Lega Nord, hvilket bevirkede, at også mange moderate grupper i Syditalien indså muligheden for, at Berlusconi faktisk ville vinde parlamentsvalget i 2001. Mange "stemmeslugere" fra de syditalienske regioner sluttede sig derfor til Berlusconi-koalitionens, hvilket, sammen med centrum-venstre koalitionens taktiske rådvildhed, var nok til at afgøre resultatet i Calabrien, Sicilien, Abruzzerne og Apulien. I andre sydlige regioner, Basilicata og Campania (Napoli-regionen) og i de traditionelle røde regioner holdt den regerende centrum-venstre koalition uden problemer sine stillinger, mens i de store norditalienske regioner Piemonte, Lombardiet og Veneto og i Lazio (Roms region) vandt Berlusconis kandidater mere eller mindre stort. På den baggrund måtte D'Alema forlade sin post, og den internationalt og nationalt ansete eks-PSI leder Giuliano Amato (nuværende næsteformand for EU konventet) blev statsminister med det trods alt fortsatte centrum-venstre flertal som sit parlamentariske grundlag.

Parlamentsvalget i 2001 og partikongressen i Pesaro

Amato nåede ikke at udrette særlig meget i det lille års tid, han sad som statsminister før

parlamentsvalget efter de retmæssige fem år blev udskrevet. Det var dog i D'Alema's interesse, at Amato blev udpeget som centrum-venstrekoalitionens nye statsminister, da det kunne fremme deres fælles visioner om at transformere Venstredemokraterne-PDS til et nyt socialdemokratisk parti i stand til at involvere en større skare af tidligere PSI-vælgere og -grupper. Samarbejdet mellem de måske to mest fremtrædende ledere på den italienske venstrefløj var ikke nogen improvisation. Den nye socialistiske fundats ved navn Italianieuropei, dennes aktiviteter (fx tidskriftet ved samme navn, "Italianieuropei")²⁸ er eksempler på deres fælles strategi om en ny og større reformistisk, socialistisk politisk organisation, som skal præge Oliventræs-koalitionen.

Det kan på den baggrund ikke undre, at Amato, trods sin stilling som siddende statsminister, ligesom D'Alema havde svært ved at blive udpeget som koalitionen statsministerkandidat. Den rolle tilfaldt i stedet Francesco Rutelli, Roms afgående borgmester, med begrundelsen, at det var nødvendigt at markere et klart og fornyende skel mellem de forløbne fem regeringsår og centrum-venstres nye politiske tilbud til vælgerkorpsen. Det blev mod Amato argumenteret, at Rutelli besad et attraktivt image, og at hans lederskab med sikkerhed ville forstørre koalitionen ringe chancer for at sejre.²⁹

Det kan forekomme besynderligt, at en koalition som, sine interne splittelser til trods, havde opnået historiske resultater (deltagelsen i Euroen, nedsættelsen af inflationen, Italiens nye internationale profil i Balkan, en reduktion af ledigheden, Prodi som EU-kommissionens formand osv) på denne måde foreslog og valgte en helt ny ledelse. Dette bidrog da også til at henlede offentlighedens opmærksomhed på andre ting end centrum-venstres konkrete fordel: Dens evne til at stille op med et dygtigt og internationalt anerkendt regeringsmandskab. På den baggrund blev det nemmere for Berlusconi at lade hele debatten dreje sig om ham selv, om hvorvidt han var landets frelser eller "landets skurk".

Det mere konkrete element, der førte til

Berlusconikoalitionens sejr var imidlertid muligheden for at retablere alliancen med Lega Nord efter det traumatiske brud i 1994. Lega Nord havde mellem 1994 og 1999 fulgt deres egen strategi, som stort set satsede på en radikalisering af kravene om mere selvstyre eller politisk uafhængighed i Norditaliens rige regioner i takt med, at landets finanskrisen tog til. Men da Italien uden traumatiske konsekvenser effektivt fik reduceret sit statsunderskud og blev fuldt medlem af Euroen, havde Lega Nord ikke mange kort tilbage at spille. Lega Nord måtte således se i øjnene, at en aftale med resten af højrefløjen var den eneste løsning som i hvert fald delvis kunne forhindre partiets marginalisering, blandt andet fordi Berlusconi var den eneste politiske aktør i stand til at gøre noget ved Lega Nord's forgældelse. Denne alliance betød, at koalitionen blev nærmest uovervindelig i Lombardiets og Venetos enkeltmandsvalgkredse, hvilket, i lighed med Regionalvalget fra 2000, var nok til også at sikre opbakning fra en del af Syditaliens mest indflydelsesrige tidligere kristelige demokrater, og dermed en knusende sejr på Sicilien. De to italienske regioner, som af demografiske årsager giver flest parlamentarikere, blev næsten med 100% af mandaterne vundet af Berlusconikoalitionens. Dette selv om centrum-højre alliancen i 2001 kun fik 42,5% af stemmerne, mens Berlusconi og Lega Nord i 1996 tilsammen (men uden at være allierede) havde fået 48,1% – en sammenlagt tilbagegang på 5,6%-point. Oliventræ-koalitionen gik derimod frem fra 36 til 39% i forhold til 1996, men havde denne gang ikke genskabt den succesrige alliance med neokommunisterne fra Rifondazione Comunista (der fik 7% af stemmerne i 1996 og 5% i 2001) eller lavet aftaler med den Berlusconi-fjendtlige eks-dommer Di Pietro's politiske bevægelse (3%).³⁰ En sådan aftale ville have betydet et anslået resultat på 42-44% af stemmerne og dermed mindst et mandatmæssigt uafgjort resultat.³¹ I fem år havde centrum-venstre-regeringen evnet at skabe gode politiske, økonomiske og stemmemæssige resultater, men ikke at fjerne eller afdæmpe dens in-

terne splittelser og uoverenstemmelser. Med et efterhånden meget polariseret flertalsvalg-system kan dette kun føre til nederlag.

Konklusion

Venstredemokraterne har i november 2001) afholdt deres partikongres seks måneder efter nederlaget. Kongressen udløste en meget livlig debat om partiets identitet, dets strategi og dets utilfredsstillende resultat ved sidste valg, hvor partiet kun fik 16% af stemmerne (en tilbagegang på ca. 5%-point i forhold til 1996).³² For første gang omhandlede debatten vitterligt forskellige visioner om identitet og fremtid, og eks-Justitsministeren Fassino blev valgt som ny partiformand med 63% af stemmerne. Afgørende for Fassinos sejr blev D'Alemas og Amatos opbakning. Den gamle Giovanni Berlinguers kandidatur til formandskabet (som med 35% af stemmerne samlede partiets venstrefraktion samt de knap så venstreorienterede modstandere af, at partiet med Fassino fuldt ud forvandlede efter socialdemokratisk og reformistisk forbillede) blev det måske sidste forsøg på at undgå at hindre Italiens største venstrefløjsparti i definitivt at tabe sine historiske særtræk i forhold til de øvrige europæiske socialdemokratiske organisationer. Den interne opposition til Fassinos formandskab vil i fremtiden efter al sandsynlighed formes omkring Sergio Cofferati, formand for den store fagforening CGIL. Cofferati kan imidlertid betegnes som en helstøbt reformist, som dog nok vil holde øje med, at partiet under opbygningen af sin nye profil ikke vil glemme sine rødder i lønmodtagerne. Firkanten Amato-D'Alema-Fassino-Cofferati vil efter alt at dømme udgøre partiets nye solide lederskab.

Amato repræsenterer en hos de fleste vælgere velagtet personlighed, hvad især vil være afgørende for genforeningen med så mange gamle PSI-socialistiske vælgere og skikkelser som overhovedet muligt. Han er desuden lige blevet udpeget som EU-konventets næste formand, en post, som i kraft af hans juridiske viden og politiske handlekraft, med sikkerhed

vil bære sine frugter. D'Alema er partiets dygtigste leder og taktiker. Alle dem som overværede partikongressen i Pesaro kan ikke nære tvivl om D'Alemas helt centrale rolle i partiet. Fassino, den nye formand, er en typisk effektiv, alsidig og hårdtarbejdende ekskommunist fra den store industriby Torino, hvor han længe styrede partiet, og under sidste valg førte både partiet og koalitionen til et mere end tilfredsstillende valgresultat. Han har i kraft af sin geografiske oprindelse sans for forholdet til landets vigtigste industrielle sektor (først og fremmest, men ikke kun, FIAT), til industriens behov for moderniserende reformer. Men i kraft af selvsamme oprindelse er Fassino også vant til at have at gøre med industriarbejderne, venstrefløjens traditionelle basis. Han erkender derfor – som valgsejren 1996 og valgsejrene i Roms, Torinos og Napolis kommunale valg fra i år viser – at Oliventræs-koalitionens håb om at vinde næste parlamentsvalg er tæt knyttet til alliancen med neokommunisterne fra Rifondazione Comunista. Cofferati repræsenterer en typisk socialdemokratisk intern opposition, som minder om de europæiske socialdemokratiske partier. Denne opposition kan fremdeles have den funktion at forny forholdet mellem partiet og fagbevægelsen i retning af en mere homogen forbindelse i stil med traditionen i Tyskland og Skandinavien.

I denne forbindelse bør man være opmærksom på, at den italienske arbejdsfordeling mellem partiet og fagbevægelsen er særligt kompliceret i kraft af, at der i Italien ikke findes noget egentligt (af fagbevægelsen forvaltet) A-kassesystem. Det har historisk bevirket, at fagbevægelsen i Italien med særlig omhu og kraft forsvarer et (af fagbevægelsen forvaltet) meget ressourcekrævende offentligt pensionssystem (INPS). Dette har igen umuliggjort en velfærdstatsreform og en overflytning af ressourcer i retning af – det eneste manglende element i Italiens velfærdsstat – et SU- og bistandssystem som det skandinaviske.³³ En omfattende velfærdsreform er forudsætningen for, at den italienske venstrefløj og fagbevægelsen i fremtiden kan udvide deres

repræsentation af "outsiderne", de mange hvis stilling på arbejdsmarkedet ikke er sikret af de store nationale overenskomster og af "arbejdernes forfatning" fra 1970.³⁴ Som Amato har udtrykt det, er dette objektivt set en fordel for Berlusconi's "populistiske løfter om en neo-liberalistisk drøm". En "workfare-rettet" politik som den, de danske og de svenske socialdemokratiske regeringer med succes har ført i 1990'erne (med investering i uddannelse, aktivering etc.) kombineret med en målrettet europæisk integration kunne være en egnet og effektiv strategi for den italienske venstrefløj.³⁵

Noter

1. Seton Watson, *L'Italia dal liberalismo al fascismo*, Roma-Bari 1980; A. Acquarone, *L'età giolittiana*, Bologna 1981.
2. M. L. Salvadori, *Storia d'Italia e crisi di regime. Saggio sulla politica italiana (1861-1990)*, Bologna 1990.
3. Om disse karakteristika af sydeuropæisk socialisme GDH Cole, *Socialist thought*, London 1956, B. III i den italienske udgave.
4. A. Labriola, *La concezione materialistica della storia*; Bari 1976; F. Catalano, Turati, Milano 1982, men især M. Ridolfi, *Il Psi e la nascita del partito di massa, 1892-1922*.
5. A. Monti, *I braccianti*, Bologna 1999.
6. P. Borioni (udg.), *Revisionismo socialista e rinnovamento liberale*, Roma 1991.
7. Blandt de mange skrifter og vidnesbyrd, som postulerer denne umulighed, er det særlig sigende at allerede efter venstrefløjens store nederlag i 1948 opfatter Nenni, socialisternes leder, nødvendigheden af en ny strategi for Psi, da arbejderklassens enhed, omend vigtig, også indebærer umiskendelige elementer af ufrugtbarhed: F. De Martino, *Un'epoca del socialismo*, Milano 1983, s. 131-132.
8. L. Cafagna, *Vitalità del togliattismo*, "Mondoperaio", luglio-agosto 1978; Idem, *C'era una volta, Venezia* 1991.
9. Om PCI's særlige politiske identitet se bl. a.: R. D. Putnam, *La tradizione civica nelle regioni italiane*, Milano 1983; R. D. Putnam, R. Leonardi, R.Y. Nanetti, *Le regioni "misurate"*, "Il Mulino", 1980, p.268; P. Ginsborg, *Storia d'Italia dal dopoguerra a oggi. Società e politica 1943-1988*, II, Torino 1989; P. Togliatti, *Discorsi sull'Emilia*, Bologna 1964; R.D. Putnam, *Politica e ideologia dei dirigenti comunisti italiani*, "Il Mulino", Bologna, 174, 232.
10. L. Cafagna, *La strana disfatta*, Venezia 1995.
11. F. De Martino, *Intervista sulla sinistra italiana*, Bari-Roma, 1998.
12. F. Coen, P. Borioni, *Le cassandre di Mondoperaio*, Venezia 1999.
13. Jvfr. B. De Giovanni i N. Ajello *Il lungo addio, il PCI e gli intellettuali dal 1958 al 1991*, Bari-Roma 1995, p. 165-166.
14. Sstd. S. 122-124; *Le cassandre di mondoperaio*, cit.
15. U. Gentiloni Silveri, *Gli anni Settanta nel giudizio degli Stati Uniti: un ponte verso l'ignoto*, utrykt paper i forelæsningsen "L'Italia repubblicana nella crisi degli anni Settanta", novembre e dicembre 2001.
16. R. Gualtieri (red.), *Il PCI nell'Italia repubblicana*, Roma 2001.
17. A. Giovagnoli, *Il partito italiano, la Democrazia cristiana dal 1942 al 1995*, Roma-Bari 1996.
18. M. Del Pero, *L'alleato scomodo*, Roma 2001.
19. G. Vacca, *Vent'anni dopo*, Torino 1997.
20. Interview med F. De Martino, "Corriere della Sera", 7 maggio 2001.
21. L. Cafagna, *La grande slavina*, Venezia, 1983.
22. Af disse små "istant-partier" (Alleanza Democratica, La rete og andre) er der ingen der overlever i dag.
23. R. Gualtieri, *L'ultimo decennio del PCI*, i P. Borioni, *Revisionismo socialista e rinnovamento liberale*, Roma 2001.
24. E. Scalfari med E. Berlinguer, *Questi partiti degenerati sono l'origine dei nostri mali*, "la Repubblica", 28 juli 1981.
25. L. Cafagna, *La grande slavina*, Venezia 1993.
26. Dini, som Azeglio Ciampi (ministerpresident mellem 1993 og 1994, og nuværende præsident for republikken), er forhenværende præsident for Banca D'Italia, og som sådan en internationalt garanteret for, at de italienske regeringers vilje til at føre en økonomisk politik med den gradvise fjernelse af statsunderskudet ville forblive et centralt formål.
27. I Italien går over 90% af den italienske ungdom på offentlige, gratis/skattefinansierede skoler, hvis niveau trods alt er tilfredsstillende og (med få undtagelser) højere end på private, ofte katolske, skoler.
28. www.italianieuropei.it.
29. Jf herom dagbladet "La Repubblica" og ugebladet "L'Espresso" (to store progressive blade som tilsammen læses af flere millioner mennesker) i løbet af sommeren, især augustmåneden 2000.
30. R. Gualtieri, *La situazione politica in Italia dopo le elezioni del 13 maggio 2001*, "Europa Europe", 4, 2001.

31. Undersøgelserne (ITANES, Perché il centrodestra ha vinto le elezioni, Bologna 2001) viser fremdeles, at centrum-venstre fik et klart flertal blandt de bedre uddannede og de yngste vælgere mellem 18 og 25. Dette – med visse ligheder med resultatet fra sidste folkestemning om Euroen i Danmark – er meget sigende om hvilke samfundsgrupper (ufaglærte, mindre uddannede, hjemmegående tv-afhængige husmødre osv) derimod almindeligvis er mest udsat for populistisk-defensiv propaganda.

32. P. Cascella, Il partito ritrovato: il dibattito pregressuale dei Democratici di Sinistra, "Italianieuropei", 1, 2001.

33. Se bl. a. tidsskrifterne "Europa Europe", La riforma dello Stato sociale in Europa: vincoli economici e opzioni politiche, ved og af E. Addis, 1, 2000; og "L'assistenza sociale", Ammortizzatori sociali politiche attive e workfare, luglio dicembre 1998.

34. Om denne særlig skarpe splittelse mellem outsiders og insiders se f. eks. G. Esping Andersen, Politiche del lavoro e disoccupazione, "Europa Europe", 1-2 1999.

35. K. Nielsen, Restructuring Welfare States. Convergent Adaptations or Path Dependent Diversity?, Paper for the EAEPE 2001 Conference "Comparing Economic Institutions", Siena, Italy, 8-11 November 2001.

Abstract

Paolo Borioni: The Italian left in the 1980's and 1990's, *Arbejderhistorie* 2/2002, s. 31-47. *From a Danish perspective Italian politics appears disorderly and almost incomprehensible with its succession of changing coalitions and governments. In this article Paolo Borioni puts forward his analysis of modern Italian politics and the development of the left in the Italy of the 1980's and 1990's – a period marked by big ideological and organisational changes. The article opens with a short historical account where, amongst other things, emphasis is given to the special cha-*

racteristics of Italian development: that regeneration primarily results from the breakdown of democratic systems together with the fact that the leftwing was not reformist.

From the beginnings of the 1980's a renewal process began in both the Italian Communist Party as well as the Socialist Party. The process was not unproblematic or without internal power struggles but in the longer term it opened up for political co-operation and a change of power in Italy where the leftwing could be a realistic alternative to the Christian Democratic dominated governments. It was especially in the 1990's that a rapprochement took place. The end of the Cold War, the collapse of the Eastern European regimes combined with electoral reform in Italy (1993) set the process in motion. At the same time pressure was placed on the "leftwing alternative" by the new populist parties on the right (Berlusconi's Forza Italia, Lega Nord and post-fascists). However, it was not until the formation of the Olive Tree coalition and an effective electoral campaign in 1996 that the left succeeded in capturing governmental power. Through the creation of a broad coalition the established parties and trade unions could utilise their organisational resources and also put them at the disposal of non-party sympathisers. Already in 2001 Berlusconi's rightwing populist government was reelected. The renewal of the Italian leftwing is thus still a necessary process which will take place in relation both to political opponents on the right and to the left's own past.

Paolo Borioni
Via Francesco Ferraironi 90
00172 Roma, Italy